

UPORABA SODOBNIH PLAČILNIH INSTRUMENTOV V SLOVENIJI V PRVEM POLLETJU 1999

Alenka Šteblaj

1. PRIMERJALNI PRIKAZ UPORABE POSAMEZNIH SODOBNIH PLAČILNIH INSTRUMENTOV V SLOVENIJI

V nadaljevanju je primerjalno prikazana uporaba posameznih sodobnih plačilnih instrumentov v Sloveniji po četrtletjih od začetka statističnega spremljanja podatkov v Banki Slovenije¹.

Iz slike 1 in podatkov v tabeli 1 je razvidno vedno pogostejše negotovinsko poravnavanje obveznosti, predvsem uporaba plačilnih kartic in bančnega avtomata v primerjavi z uporabo čeka kot plačilnega instrumenta².

V prvem polletju 1999 je bilo s plačilnimi karticami opravljenih več kot 21 milijonov plačil in preko 16 milijonov dvigov z bankomatov, kar oboje presega polovico transakcij iz leta 1998. V obravnavanem polletju 1999 so imetniki vnovčili okoli 12 milijonov čekov, kar predstavlja manj kot polovico čekov, vnovčenih v letu 1998.

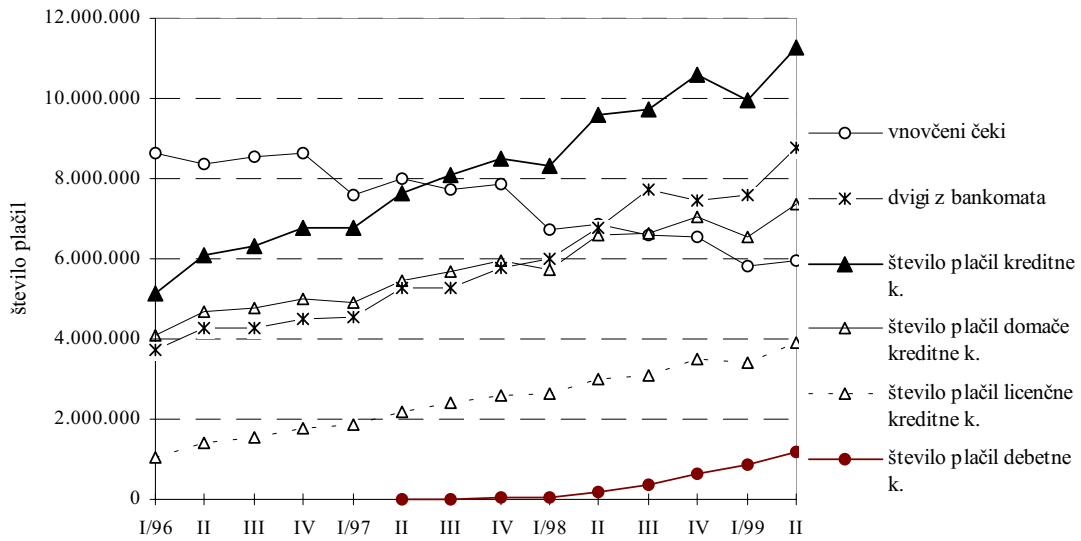
Tabela 1: Število plačil s sodobnimi plačilnimi instrumenti v Sloveniji po četrtletjih

četrletje	vnovčeni čeki	dvigi z bankomata	število plačil			
			kreditne kartice	domače kreditne k.	licenčne kreditne k.	debetne kartice
I/96	8.651.699	3.745.873	5.120.148	4.068.488	1.051.660	
II	8.356.188	4.285.730	6.073.623	4.686.495	1.387.128	
III	8.560.239	4.263.107	6.295.527	4.768.909	1.526.618	
IV	8.628.149	4.490.698	6.770.416	5.018.701	1.751.715	
1996	34.196.275	16.785.408	24.259.714	18.542.593	5.717.121	
I/97	7.585.397	4.534.938	6.767.651	4.892.796	1.874.855	
II	8.022.676	5.261.868	7.657.236	5.476.798	2.180.438	1.677
III	7.705.303	5.285.657	8.069.731	5.677.309	2.392.422	3.819
IV	7.860.592	5.771.785	8.503.497	5.933.854	2.569.643	39.040
1997	31.173.968	20.854.248	30.998.115	21.980.757	9.017.358	44.536
I/98	6.728.324	5.992.824	8.330.642	5.706.717	2.623.925	68.178
II	6.850.197	6.786.970	9.587.964	6.593.339	2.994.625	163.984
III	6.581.723	7.721.091	9.744.932	6.640.729	3.104.203	342.444
IV	6.531.492	7.432.788	10.576.128	7.053.887	3.522.241	628.743
1998	26.691.736	27.933.673	38.239.666	25.994.672	12.244.994	1.203.349
I/99	5.819.068	7.574.520	9.968.272	6.537.862	3.430.410	850.567
II	5.943.006	8.768.766	11.284.399	7.356.004	3.928.395	1.182.469

¹ Temelji na predhodnih podatkih.

² Število plačil s čeki je praviloma manjše od števila vnovčenih čekov, saj lahko posamezno plačilo s čekom pomeni vnovčitev večjega števila čekovnih blanketov (znesek, ki ga lahko vnovčimo na posameznem blanketu je omejen).

Slika 1: Pogostost uporabe posameznih sodobnih plačilnih instrumentov v Sloveniji po četrtletjih

Povprečno najnižje zneske obveznosti poravnajo imetniki domačih kreditnih plačilnih kartic, ki so med najpogosteje uporabljenimi instrumenti in katerih uporaba najhitreje raste; povprečno plačilo z domačo kreditno plačilno kartico je v prvem polletju 1999 znašalo 4.313 tolarjev. Najvišje povprečne zneske plačil dosegajo plačila rezidentov Slovenije v tujini (torej plačila z licenčnimi karticami v tujini), 19.415 tolarjev v prvem polletju 1999, in plačila nerezidentov v Sloveniji (plačila s tujimi karticami v Sloveniji), 14.932 tolarjev v obravnavanem polletju.

Slika 2: Povprečnih zneski plačil s plačilnimi instrumenti v Sloveniji in tujini po četrtletjih

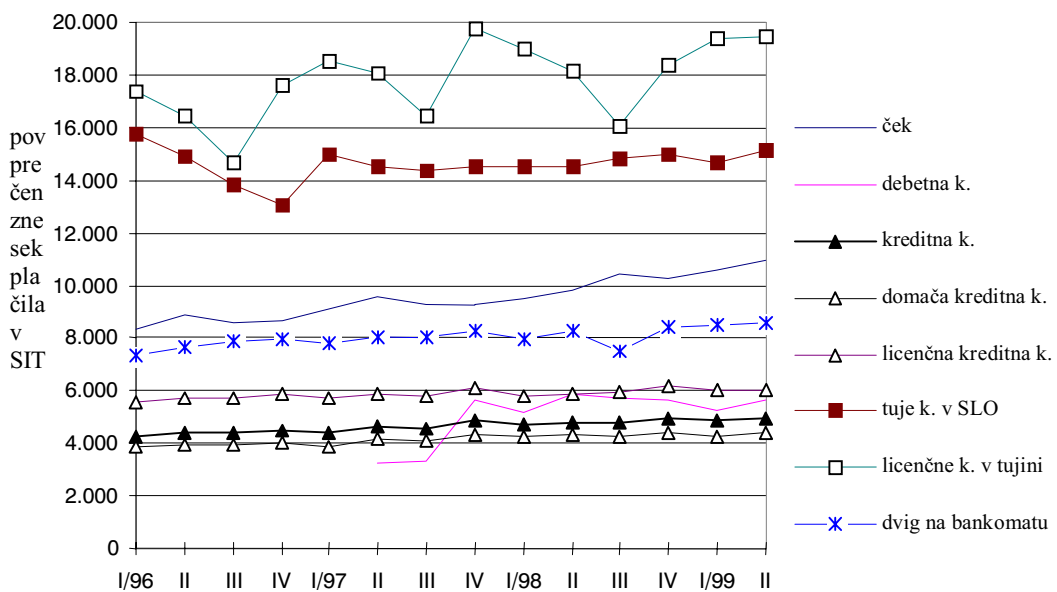

Tabela 2: Povprečni zneski plačil s posameznimi sodobnimi plačilnimi instrumenti v Sloveniji po četrtletjih (v tolarjih)

četrletje	povprečen znesek plačila							
	ček	debetna kartica	kreditna kartica	domača kreditna k.	licenčna kreditna k.	tuje k. v SLO	licenčne k. v tujini	dvig na bankomatu
I/96	8.317		4.244	3.897	5.588	15.715	17.352	7.338
II	8.897		4.364	3.973	5.684	14.898	16.409	7.633
III	8.607		4.395	3.972	5.715	13.858	14.645	7.882
IV	8.648		4.467	3.983	5.852	13.018	17.642	7.948
I/97	9.090		4.389	3.894	5.681	15.014	18.505	7.830
II	9.556	3.259	4.620	4.133	5.844	14.509	18.037	8.018
III	9.281	3.344	4.573	4.075	5.754	14.390	16.473	8.056
IV	9.303	5.657	4.842	4.313	6.064	14.502	19.784	8.297
I/98	9.519	5.148	4.746	4.264	5.794	14.538	18.998	7.977
II	9.814	5.883	4.791	4.294	5.885	14.543	18.174	8.252
III	10.397	5.709	4.777	4.220	5.967	14.796	16.083	7.455
IV	10.249	5.670	4.976	4.380	6.172	14.982	18.401	8.427
I/99	10.550	5.244	4.857	4.235	6.043	14.667	19.372	8.459
II	10.940	5.608	4.961	4.383	6.043	15.159	19.451	8.537

2. PLAČILNE KARTICE

Plačilne kartice, izdane v Sloveniji, omogočajo odloženo poravnavo obveznosti, nekatere tudi odobritev okvirnega posojila (posojilne kartice), v letu 1997 pa je prišlo do izdaje debetnih kartic, katerih uporaba je vezana na takojšnjo poravnavo s tekočega računa imetnika. Debetne kartice imajo poleg funkcije identifikacijskega dokumenta za plačilo s čekom in možnosti dviga gotovine še plačilno funkcijo z debetnim (takojšnjim) načinom poravnave obveznosti. Prvič smo se v Sloveniji z debetnim načinom poravnavanja obveznosti srečali v letu 1997 – Activa Maestro čekovna kartica, konec leta 1997 pa je bilo mogoče opravljati debetna plačila tudi s kartico nekaterih izdajateljev (postopne menjave) BA Maestro Cirrus.

Banke izdajo večino plačilnih kartic v slovenskem prostoru (bančne kartice) in sicer samostojno ali na podlagi sklenjene licenčne pogodbe s tujim partnerjem. Podjetniške kartice izdajajo podjetja, prav tako samostojno ali na podlagi sklenjenih licenčnih pogodb. Nekaterne kartice, izdane v Sloveniji, so uporabne samo v slovenskem prostoru (domače kartice), nekatere, izdane na podlagi licenčnih pogodb, pa je moč uporabljati tako v Sloveniji kot v tujini (licenčne kartice). Izdajatelji licenčnih kartic s sklenitvijo pogodbe z licenčnim partnerjem pristanejo na pravila poslovanja, ki veljajo za celotno poslovanje s karticami določene blagovne znamke. Izdajatelji izdajajo kartice fizičnim osebam (občanom) - osebne kartice in podjetjem – poslovne kartice. Prav tako lahko imetniki (večinoma nerezidenti) plačilnih kartic tujih izdajateljev le-te uporabljajo tudi na ustreznih prodajnih mestih v Sloveniji.

Plačilne kartice je mogoče uporabljati tudi na bančnih avtomatih. V tujini lahko imetniki licenčnih kartic, izdanih s strani bank (licenčne kartice Eurocard in Visa) oz. s strani podjetij (npr. Diners, American Express) dvigujejo gotovino na bančnih avtomatih in v nekaterih bankah. Izdajatelji plačilnih kartic spodbujajo predvsem plačilno funkcijo plačilnih kartic in ne toliko gotovinske, zato je slednja običajno povezana z višjimi provizijami.

V Sloveniji gotovinsko funkcijo plačilnih kartic omogočajo nekatere banke (ustrezne oznake kartic), poleg tega pa imamo v Sloveniji osem bančnih avtomatov, ki omogočajo dvige

gotovine s karticami Eurocard. V avgustu 1999 je bil usposobljen prvi bančni avtomat v Sloveniji za dvige s kartico Visa, medtem ko večino ostalih bančnih avtomatov v Sloveniji upravljanci mrež usposabljaajo za sprejem pogosteje uporabljenih kartic. Dvigovanje gotovine na bančnih avtomatih bodo dodatno omogočali lastniki bančnih avtomatov (banke), ki bodo morali imeti ustrezno licenco izdajatelja-principala.

2.1. Kreditne plačilne kartice

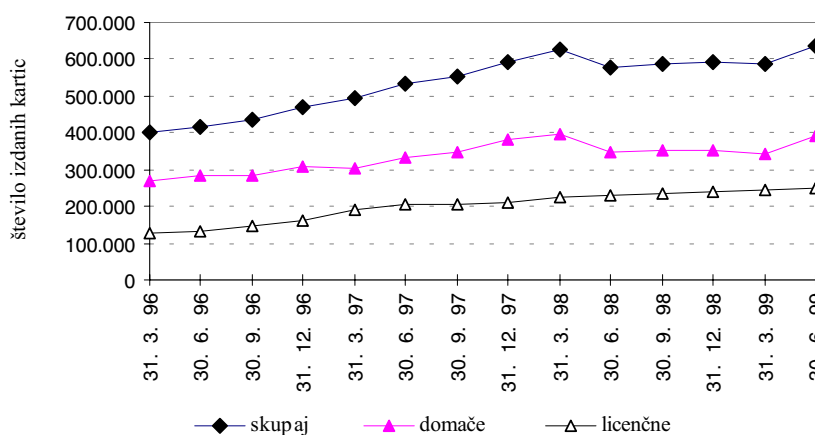
Med kreditne plačilne kartice štejemo kartice na odloženo plačilo in prave posojilne kartice, pri katerih lahko imetniki poleg odloga plačila koristijo še posojilo banke izdajateljice (posojilne kartice izdajajo le banke). Pri slednjih je običajno imetnikom odobreno okvirno posojilo v določeni višini, ki je odvisna od višine mesečnih prilivov. Imetnik mesečno odplačuje odstotek zneska porabljenega posojila in pripadajočih obresti. Pri karticah na odloženo plačilo gre za zamik v poravnavi plačila, opravljenega s tako kartico, poravnava se opravi na določen dan enkrat mesečno. Veliko večino izdanih kreditnih plačilnih kartic predstavljajo kartice z odloženo poravnavo obveznosti.

Tabela 3: Kreditne plačilne kartice in njihova uporaba v Sloveniji

Leto/četrletje	Število izdanih kartic ob koncu obdobja	Število plačil	Vrednost plačil v mio SIT
1996	468.912	24.259.714	106.144
1997	594.717	30.998.115	143.160
I/98	624.702	8.330.642	39.535
II/98	579.155	9.587.964	45.937
III/98	587.634	9.744.932	46.548
IV/98	593.863	10.576.128	52.631
1998	593.863	38.239.666	184.651
I/99	587.443	9.968.272	48.420
II/99	637.956	11.284.399	55.980

S kreditnimi karticami, izdanimi v Sloveniji, je bilo v prvem polletju 1999 opravljenih 21,2 milijona plačil v skupni vrednosti 104,4 milijarde tolarjev. Uporaba kartic glede na prvo polletje 1998 se je povečala za 18%. V samem prvem polletju bistveno večjo uporabo kreditnih kartic beležimo v drugem četrletju; uporaba kartic v prvem četrletju posameznega leta običajno nekoliko upade (kupna moč).

Slika 3: Število izdanih kreditnih plačilnih kartic v Sloveniji po četrletjih³

³ Znižanje v številu izdanih kartic konec drugega četrletja 1998 je pripisati načinu zamenjave ene od domačih kartic.

Skoraj 60% izdanih kreditnih plačilnih kartic je domačih, torej izdanih s strani slovenskih izdajateljev in uporabnih v Sloveniji. Kar 70% vseh izdanih kartic ob koncu preteklega leta so izdale banke kot samostojne izdajateljice ali na podlagi sklenjenih licenčnih pogodb, glavčina kartic (86%) je bila izdana fizičnim osebam.

2.1.1. Domače in licenčne kartice

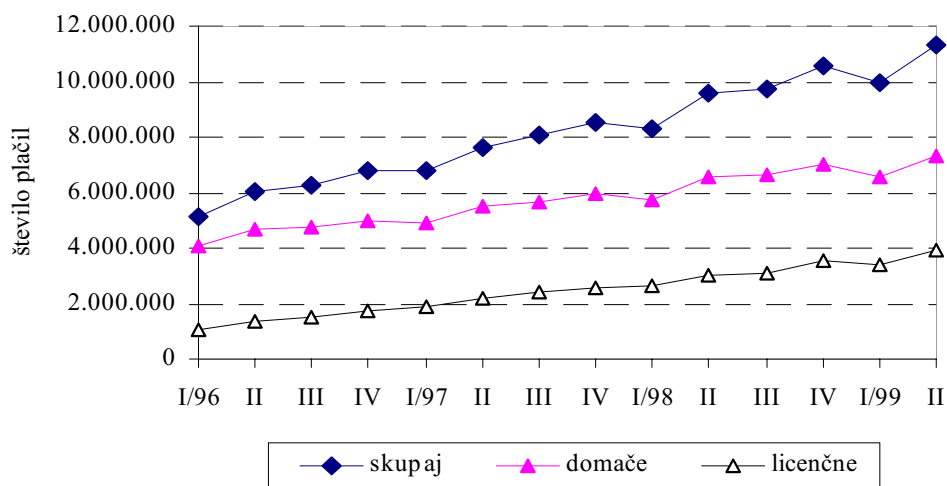
Izdaje kartic se v zadnjih četrletjih (razen v drugem četrletju 1999) niso bistveneje povečevale, medtem ko se je njihova uporaba tako po številu opravljenih plačil kot vrednostno povečevala v večjem obsegu.

Z domačimi plačilnimi karticami je bilo v prvem polletju 1999 v Sloveniji opravljenih 14 milijonov plačil, kar je okoli dve tretjini celotnega prometa s kreditnimi karticami, izdanimi v Sloveniji. Promet je bil za 14% večji kot v enakem obdobju lani. Promet s karticami, izdanimi na podlagi licence v Sloveniji, ki ima sicer manjši delež, je v prvem polletju 1999, glede na enako obdobje lani, porasel za 30%, kar je še enkrat več kot je porasla uporaba domačih kartic.

Tabela 4: Domače in licenčne kartice – uporaba v Sloveniji

Leto/četrletje	Število izdanih kartic konec obdobja		Število plačil		Vrednost plačil v mio SIT	
	domače	licenčne	domače	licenčne	domače	licenčne
1996	309.259	159.653	18.542.593	5.717.121	73.407	32.737
1997	382.150	212.567	21.980.757	9.017.358	90.417	52.743
I/98	398.702	226.000	5.706.717	2.623.925	24.333	15.202
II/98	348.914	230.241	6.593.339	2.994.625	28.313	17.624
III/98	350.378	237.256	6.640.729	3.104.203	28.026	18.522
IV/98	350.567	243.296	7.053.887	3.522.241	30.893	21.738
1998	350.567	243.296	25.994.672	12.244.994	111.565	73.086
I/99	341.186	246.257	6.537.862	3.430.410	27.688	20.731
II/99	390.163	247.793	7.356.004	3.928.395	32.242	23.739

Slika 4: Uporaba domačih in licenčnih plačilnih kartic v Sloveniji po četrletjih – število plačil v posameznem četrletju

2.1.1.1. Licenčne kartice v tujini

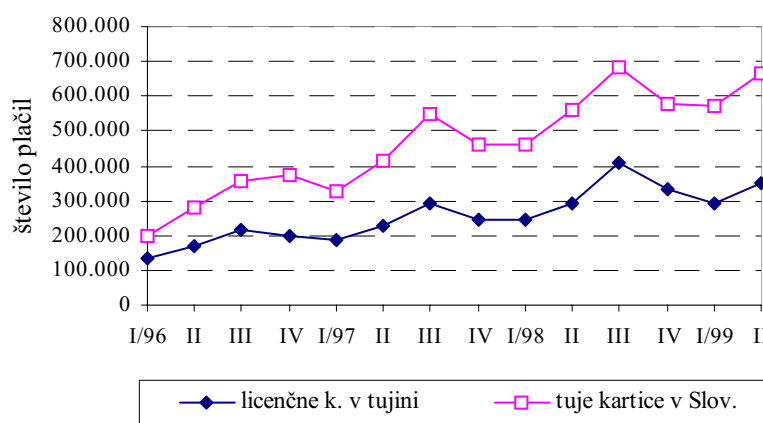
Imetniki licenčnih plačilnih kartic lahko z njimi poslujejo tudi v tujini. V prvem polletju leta so tako v tujini opravili skoraj 640 tisoč plačil, kar je za 20% več kot v prvem polletju 1998. Skupna vrednost opravljenih plačil je po zbranih podatkih znašala 12,4 milijarde tolarjev.

Tabela 5: Uporaba licenčnih plačilnih kartic v tujini

Leto/četrletje	Število plačil v tujini	Vrednost plačil v tujini v mio SIT
1996	725.178	11.897
1997	948.314	17.162
I/98	244.044	4.636
II/98	289.814	5.267
III/98	409.745	6.590
IV/98	333.946	6.145
1998	1.277.549	22.638
I/99	292.121	5.659
II/99	347.945	6.768

V tujini so kartice uporabljali predvsem imetniki bančnih osebnih licenčnih kartic. Med letom je opazna večja uporaba licenčnih kartic v tujini v tretjem četrletju posameznega leta - sezonski vpliv (turizem).

Slika 5: Uporaba licenčnih kreditnih plačilnih kartic v tujini in tujih kartic v Sloveniji po četrletjih

Iz slike 5 je razvidno, da imetniki tujih kartic v Sloveniji opravijo več plačil kot imetniki licenčnih kartic v tujini. Opažamo pa, da višje povprečne zneske plačil opravijo imetniki licenčnih kartic, izdanih v Sloveniji pri plačilih v tujini (II/99=19.451 tolarjev) kot tujci pri plačilih v Sloveniji (II/99=15.159 tolarjev).

2.1.2. Bančne in podjetniške kreditne kartice

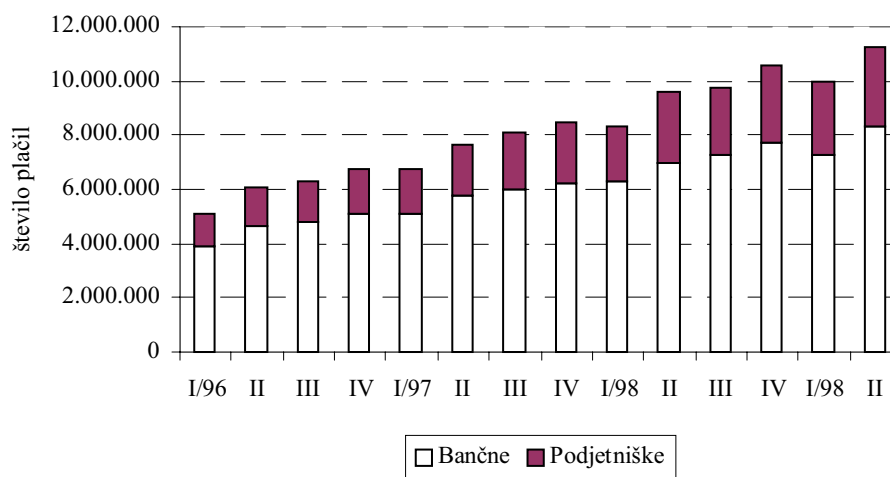
Večino, 70% izdanih kreditnih plačilnih kartic v Sloveniji so izdale banke; z njimi je bilo v prvem polletju 1999 opravljeno skoraj tri četrtine prometa glede na celoten promet s kreditnimi karticami.

Tabela 6: Izdaja in uporaba bančnih in podjetniških kreditnih plačilnih kartic

četrletje	Število izdatni kartic konec četrletja			Uporaba v Sloveniji					
	Skupaj	Bančne	Podj.	Število plačil			Vrednost plačil v mio SIT		
				Skupaj	Bančne	Podjetniške	Skupaj	Bančne	Podj.
I/96	400.052	300.082	99.970	5.120.148	3.877.972	1.242.176	21.730	16.167	5.563
II	414.224	303.494	110.730	6.073.623	4.614.303	1.459.320	26.506	20.161	6.345
III	433.273	320.082	113.191	6.295.527	4.820.895	1.474.632	27.666	21.465	6.202
IV	468.912	342.054	126.858	6.770.416	5.105.648	1.664.768	30.242	23.282	6.960
1996				24.259.714	18.418.818	5.840.896	106.144	81.075	25.070
I/97	496.722	343.188	153.534	6.767.651	5.129.012	1.638.639	29.706	23.127	6.579
II	535.243	376.043	159.200	7.657.236	5.792.488	1.864.748	35.376	26.720	8.656
III	553.335	384.641	168.694	8.069.731	5.964.548	2.105.183	36.900	27.946	8.954
IV	594.717	421.228	173.489	8.503.497	6.257.054	2.246.443	41.178	31.375	9.803
1997				30.998.115	23.143.102	7.855.013	143.160	109.167	33.993
I/98	624.702	450.086	174.616	8.330.642	6.294.264	2.036.378	39.535	29.708	9.827
II	579.155	402.576	176.579	9.587.964	6.990.562	2.597.402	45.937	34.036	11.901
III	587.636	408.919	178.717	9.744.932	7.247.674	2.497.258	46.548	35.494	11.054
IV	593.863	415.666	178.197	10.576.128	7.703.743	2.872.385	52.631	39.424	13.208
1998				38.239.666	28.236.243	10.003.423	184.652	138.662	45.989
I/99	587.443	411.180	176.263	9.968.272	7.281.656	2.686.616	48.419	36.156	12.263
II	637.956	450.295	187.661	11.284.399	8.356.479	2.927.920	55.981	40.804	15.177

Na spodnji sliki je prikazana uporaba kreditnih plačilnih kartic, ki jih izdajajo banke in podjetja. Bančne kartice, ki so trenutno uporabne le v slovenskem prostoru (domače bančne kartice) so Activa, Karanta, Posojilna kartica Karanta, Kmečka kartica ter kartici HKS in Agrocard; slednji sta namenjeni članom kmetijskih zadrug oz. področno omejeni.

Slika 6: Uporaba bančnih in podjetniških plačilnih kartic po četrletjih – število plačil v Sloveniji

Podjetja izdajajo predvsem domače kartice, kartico Magna (osebna in poslovna), nadalje kartici, ki sta uporabni v trgovski mreži izdajateljcev: Mercator Pika kartica in Emonska kartica, in poslovna OMV kartica. Kot kaže *slika 6* pripada pretežen del plačil v Sloveniji karticam, katerih izdajateljice so banke.

2.1.2.1. Bančne in podjetniške kartice v tujini

Licenčne kartice, torej kartice, ki so izdane na podlagi licenčne pogodbe s tujim partnerjem (izdajateljem) in ki jih je mogoče uporabljati tako v Sloveniji kot v tujini, pri nas izdajajo v

večini banke. Po podatkih konec prvega polletja 1999 je bilo 80% licenčnih kartic izdanih s strani bank. Prav tako so banke po zadnjih podatkih med vsemi izdanimi karticami izdale kar 44% licenčnih; gre za kartice iz skupine Eurocard in Visa. Med licenčnimi karticami, ki so uporabne tudi v tujini in so jih izdala podjetja, poznamo American Express in Diners Club kartici ter Euroshell kartico; slednja je uporabna samo v tujini. Podjetja po zadnjih podatkih izdajajo pretežno domače kartice, saj je delež izdanih licenčnih podjetniških kartic med vsemi izdanimi ob koncu polletja le 26%.

Tabela 7: Število izdanih licenčnih kreditnih plačilnih kartic - bančnih in podjetniških

datum	število izdanih licenčnih bančnih kartic	delež glede na vse izdane bančne kartice	število izdanih licenčnih podjetniških kartic	delež glede na vse izdane podjetniške kartice
31.12.1996	141.686	41,4%	17.964	14,2%
31.12.1997	166.244	39,5%	46.323	27,0%
31.12.1998	194.981	45,5%	48.315	29,2%
30.06.1999	198.534	44,0%	49.259	26,2%

Tabela 8: Uporaba bančnih in podjetniških kreditnih plačilnih kartic v tujini

četrletje	Uporaba v tujini					
	Število plačil			Vrednost plačil v mio SIT		
	Skupaj	Bančne	Podjetniške	Skupaj	Bančne	Podjetniške
I/96	136.927	134.006	2.921	2.376	2.305	71
II	171.742	160.936	10.806	2.818	2.558	260
III	215.416	202.040	13.376	3.155	2.811	344
IV	201.093	184.571	16.522	3.548	3.086	462
1996	725.178	681.553	43.625	11.897	10.760	1.137
I/97	184.800	168.147	16.653	3.609	3.080	529
II	229.683	207.126	22.557	4.143	3.336	806
III	290.430	261.677	28.753	4.784	3.909	875
IV	243.401	219.732	23.669	4.815	3.891	924
1997	948.314	856.682	91.632	17.351	14.217	3.134
I/98	244.044	220.362	23.682	4.636	3.665	972
II	289.814	260.401	29.413	5.267	4.176	1.091
III	409.745	368.521	41.224	6.590	5.170	1.420
IV	333.946	299.670	34.276	6.145	4.765	1.380
1998	1.277.549	1.148.954	128.595	22.638	17.776	4.862
I/99	292.121	262.134	29.987	5.659	4.227	1.432
II	347.945	316.776	31.169	6.723	5.016	1.707

Tudi po uporabi kartic v tujini opravijo več kot 90% vseh opravljenih plačil v tujini imetniki bančnih licenčnih kartic.

2.1.3. Osebne in poslovne kartice

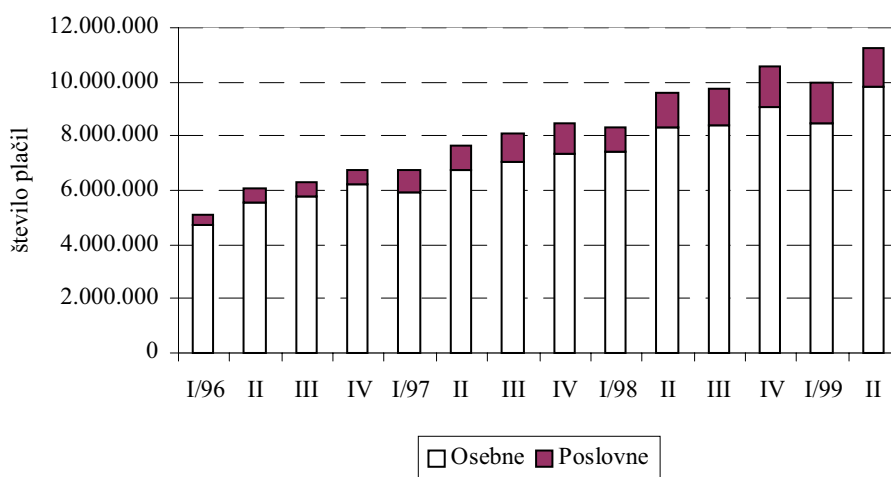
Izdajatelji izdajajo kartice fizičnim osebam (občanom) - *osebne kartice* in podjetjem - *poslovne kartice*. Slednje so namenjene vodilnim in drugim delavcem v podjetjih ali samostojnim podjetnikom za plačilo potovalnih, reprezentančnih in drugih stroškov ali nakupov. Podjetje za uporabo poslovne kartice pooblasti eno ali več oseb, zaposlenih v podjetju in jim določi višino dovoljene porabe na mesec. Na kartici, ki je poslovna, sta odtisnjeni tako ime podjetja, ki je lastnik kartice, kot ime in priimek uporabnika kartice.

Tabela 9: Osebnе in poslovne kartice – uporaba v Sloveniji

Leto/četrtrtje	Število izdanih kartic konec obdobja		Število plačil		Vrednost plačil v mio SIT	
	osebne	poslovne	osebne	poslovne	osebne	poslovne
1996	404.891	64.021	22.248.529	2.011.185	91.533	14.610
1997	516.193	78.524	27.077.116	3.920.999	119.764	23.396
I/98	545.495	79.207	7.417.832	912.810	32.799	6.736
II/98	499.220	79.935	8.301.831	1.286.133	37.573	8.364
III/98	506.608	81.026	8.432.160	1.312.772	38.731	7.817
IV/98	511.831	82.032	9.081.485	1.494.643	43.350	9.282
1998	511.831	82.032	33.233.308	5.006.358	152.453	32.198
I/99	506.085	81.358	8.502.641	1.465.631	39.382	9.038
II/99	552.667	85.289	9.814.833	1.469.566	45.485	10.495

Po podatkih za konec prvega polletja 1999 je kar 87% izdanih kreditnih kartic osebnih, prav tako opravijo fizične osebe glavino prometa s kreditnimi karticami.

Slika 7: Uporaba osebnih in poslovnih plačilnih kartic v Sloveniji po četrtrtletjih – število plačil

Med poslovnimi karticami (imetnik podjetje, uporabnik uslužbenec podjetja) so po uporabi izrazito v ospredju kartice, izdane s strani podjetij (podjetniške kartice). Poslovne kartice, izdane s strani podjetij so Magna poslovna, Diners Club poslovna in OMV kartica. Uporaba bančnih poslovnih kartic je precej manjša.

Tabela 10: Izdane osebnе kreditne plačilne kartice - bančne in podjetniške

datum	število izdanih osebnih bančnih kartic	delež glede na vse izdane bančne kartice	število izdanih osebnih podjetniških kartic	delež glede na vse izdane podjetniške kartice
31.12.1996	408.808	98,4%	103.023	57,8%
31.12.1997	415.272	98,6%	100.921	58,2%
31.12.1998	338.453	98,9%	66.438	52,4%
30.06.1999	443.286	98,4%	109.381	58,3%

Iz tabele je razvidno, da banke po zadnjih podatkih kar 98% vseh izdanih kartic izdajo fizičnim osebam, medtem ko podjetja skoraj polovico kartic izdajo podjetjem kot poslovne kartice.

2.1.3.1. Osebne in poslovne kartice v tujini

Tabela 11: Uporaba osebnih in poslovnih kartic v tujini

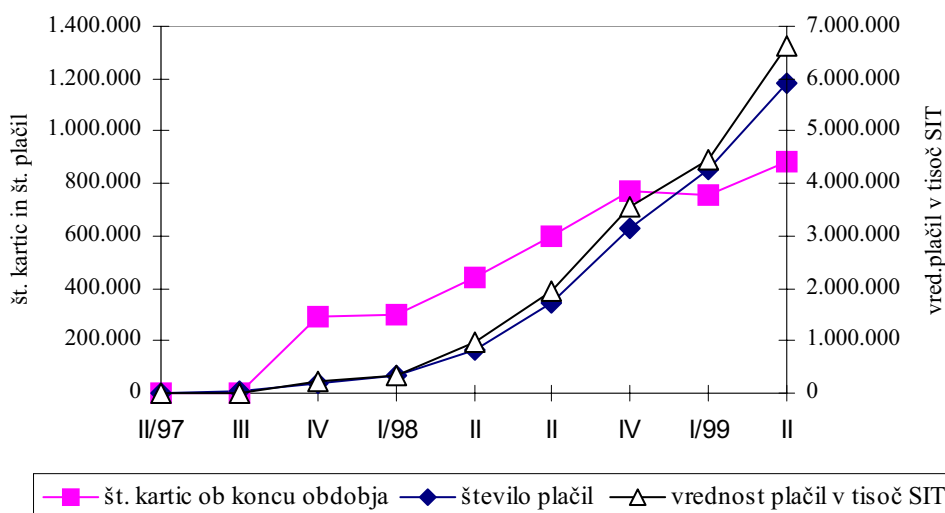
Leto/četrletje	Število plačil v tujini		Vrednost plačil v tujini v mio SIT	
	osebne	poslovne	osebne	poslovne
1996	666.644	58.534	10.446	1.451
1997	864.746	76.817	15.122	2.040
I/98	221.622	22.422	4.104	533
II/98	263.971	25.843	4.664	603
III/98	382.307	27.438	6.016	574
IV/98	301.572	32.374	5.423	722
1998	1.169.472	108.077	20.207	2.431
I/98	261.946	30.175	4.967	692
II/98	313.784	34.161	5.949	819

V tujini opravijo največ plačil (90%) z licenčnimi karticami, izdanimi v Sloveniji, fizične osebe (osebne kartice).

2.2. Debetne kartice

Debetne kartice so se v Sloveniji prvič pojavile v letu 1997, ko so začele slovenske banke postopno zamenjevati dotedanje čekovne kartice, ki so imele bankomatsko in identifikacijsko funkcijo, z novimi karticami, ki omogočajo imetnikom tudi debetno poslovanje na elektronsko opremljenih prodajnih mestih (POS terminali). Uporaba čekovne kartice v plačilni funkciji nadomešča predvsem uporabo čeka, saj ima prednost tako zaradi enostavne uporabe kot večje varnosti poslovanja, medtem ko se tisti imetniki, ki imajo tudi plačilne kartice, ki omogočajo odložitev plačila, ob možnosti izbire še vedno večinoma odločijo za slednje. Slovenci se sicer še vedno radi poslužujemo možnosti plačila s čeki na odloženo plačilo, ki ga nudi večina trgovcev in ki je za mariskaterega kupca ugodnejša od uporabe plačilnih kartic z odlogom plačila. Uporaba debetnih kartic v Sloveniji postopno narašča, vse več je prodajnih mest, ki debetne kartice sprejemajo (prodajna mesta morajo biti elektronsko opremljena), prav tako se izboljšuje seznanjenost uporabnikov z možnostmi uporabe te kartice. Večina slovenskih bank je "stare" čekovne kartice že zamenjala z novimi, nekatere banke pa zamenjavo opravljajo postopno in je še v teku. V Sloveniji poznamo Activa Maestro in BA Cirrus Maestro debetni kartici.

Slika 8: Debetne kartice v Sloveniji in njihova uporaba

Iz *slike 8* je razvidno povečevanje uporabe debetnih kartic po četrtletjih in porast v izdaji letih. Skok v številu izdanih kartic konec leta 1997 je nastal zaradi pričetka izdaje BA Cirrus Maestro kartic v decembru 1997.

Konec prvega polletja 1999 so imetniki debetnih kartic lahko poslovali na 11.323 elektronskih prodajnih mestih (sklenitev pogodbe med prodajnim mestom in banko), kar pomeni skoraj 2.900 mest več kot konec leta 1998.

Tabela 12: Uporaba debetnih kartic v Sloveniji po četrtletjih

	II/97	III	IV	I/98	II	III	IV	I/99	II
Število kartic*	712	1.251	289.301	301.797	444.393	609.049	768.968	752.665	879.852
Število plačil	1.677	3.819	39.040	68.178	163.984	342.444	628.743	850.567	1.182.469
Vred.plačil v 1000 SIT	5.465	12.771	220.833	351.013	964.677	1.955.119	3.564.888	4.459.701	6.630.721

* Ob koncu četrtletja.

V prvem polletju je bilo opravljenih 2 milijona plačil z debetnimi karticami v skupni vrednosti 11 milijard tolarjev. Glede na to, da je število izdanih debetnih kartic ob koncu polletja večje od števila izdanih kreditnih kartic (izdanih je bilo blizu 880 tisoč debetnih kartic), je opazna njihova precej manjša uporaba – plačila z debetnimi karticami predstavljajo le 9% plačil, ki so jih v prvem polletju 1999 opravili imetniki kreditnih kartic. Debetne kartice nadomeščajo predvsem čekovno poslovanje, saj uporaba kreditnih kartic imetnikom nudi dodatne ugodnosti, kot je odlog plačila obveznosti. Kljub temu je pričakovati nadaljnje povečevanje uporabe debetnih kartic - mreža POS terminalov, ki debetno poslovanje omogoča, se ustrezno širi, seznanjenost imetnikov debetnih kartic z njihovo uporabnostjo pa je tudi napredovalo.

2.3. Tuje plačilne kartice

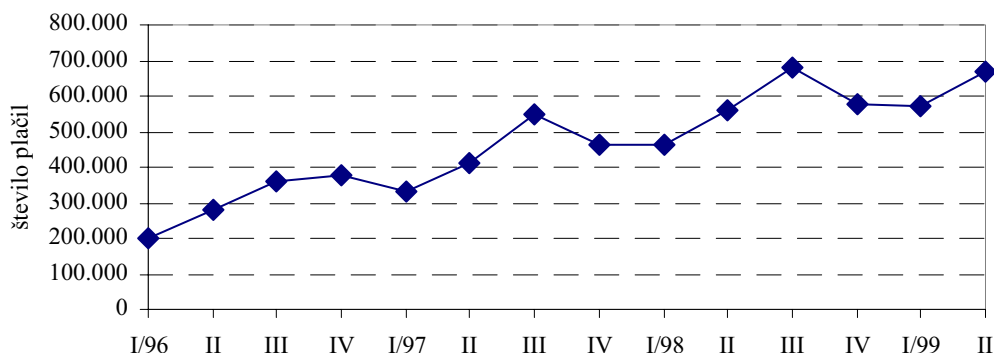
Tuje plačilne kartice, ki jih imetniki, pretežno nerezidenti, uporabljajo v Sloveniji, delimo v tri skupine: kartice naftnih družb, ki jih imetniki uporabljajo za nakup goriva na bencinskih črpalkah, kartice drugih podjetij – Diners in American Express kartici ter bančne kartice – Visa, Eurocard in Eurocheque Cirrus kartice.

Tabela 13: Uporaba tujih plačilnih kartic v Sloveniji

Leto/četrtletje	Plačilne kartice			
	Naftne družbe	Druga podjetja	Banke	Skupaj
Število plačil:				
1996	356.790	140.283	715.035	1.212.108
1997	484.022	301.349	969.925	1.755.296
1998	553.005	447.225	1.277.768	2.277.998
I/99	125.421	132.162	313.563	571.146
II	113.227	137.945	415.297	666.469
Vrednost plačil:				
1996	3.367.455	2.509.412	11.265.581	17.142.448
1997	5.445.573	4.183.414	15.935.626	25.564.613
1998	5.025.564	5.874.730	22.651.868	33.552.162
I/99	914.531	1.815.189	5.647.749	8.377.469
II	1.063.200	1.967.898	7.072.108	10.103.206

Uporaba tujih plačilnih kartic v Sloveniji je sezonsko pogojena, kar potrjuje večja uporaba v tretjem četrtletju posameznega leta. V prvem polletju 1999 je bilo v Sloveniji s tujimi plačilnimi karticami opravljenih 1,2 milijona plačil (več kot polovica plačil s tujimi karticami v celem letu 1998) v skupni vrednosti 19 milijard tolarjev.

Slika 9: Uporaba tujih plačilnih kartic v Sloveniji – število plačil po četrtletjih

Iz slike je razvidno povečevanje uporabe tujih plačilnih kartic v Sloveniji po številu plačil (vrednostni prikaz bi dal podobno sliko) in opazna sezonska komponenta.

2.4. Kartice s predplačilom

V Sloveniji poznamo enonamenske predplačilne kartice z vgrajenim čipom in kartico, ki deluje na radijski frekvenci, obe sta podjetniški kartici. Uporabniki lahko uporabljajo čip kartice Telekom Slovenije, Telefonske kartice z različnim številom impulzov, s katerimi je mogoče plačevati telefon ter Elektronsko tablico podjetja Dars Celje za plačilo cestnin v Sloveniji, ki deluje podobno kot čip kartice, vendar je kartica, ki deluje na radijski frekvenci. Pri uporabi obeh kartic gre za predplačilo storitev, ki jih nudi izdajatelj. Kartice so enkratno uporabne – ko je vsebovani znesek porabljen jih ni mogoče ponovno »napolniti« z novim zneskom.

Tabela 14: Uporaba enonamenskih kartic s predplačilom v Sloveniji

vrsta kartice	naziv kartice		1996	1997	1998	I/99	II/99
čip kartica	Telefonska kartica – Telekom Slovenije	prodane kartice	754.727	658.405	806.696	225.347	211.763
		vrednost prodanih kartic v tisoč SIT	530.796	768.194	917.703	245.011	246.468
elektronska kartica	Elektronska tablica – Dars Celje	prodane kartice	2.046	8.214	20.256	5.175	6.660
		število plačil	5.468	42.560	189.283	54.612	74.819
		vrednost plačil v tisoč SIT	19.239	166.659	721.379	300.686	395.513

Uporabniki telefonskih storitev so v drugem četrtletju 1999 kupili za 6% manj telefonskih kartic kot v prvem, kar je pripisati tudi vedno večji razširjenosti mobilne telefonije. Pri uporabi elektronske tablice beležimo povečanje; uporabniki avtocest so v drugem četrtletju kupili za skoraj 30% več elektronskih tablic, ki so jih tudi pogosteje uporabljali; v drugem četrtletju beležimo za skoraj 40% več opravljenih plačil cestnine s kartico.

3. ČEKI

3.1. Čeki in čekovne kartice slovenskih poslovnih bank

Konec prvega polletja 1999 je bilo izdanih preko 1,3 milijona čekovnih kartic, od tega 89% s PIN kodo, ki omogoča uporabo bančnega avtomata in poslovanje na elektronsko opremljenih prodajnih mestih (plačilna funkcija čekovne kartice).

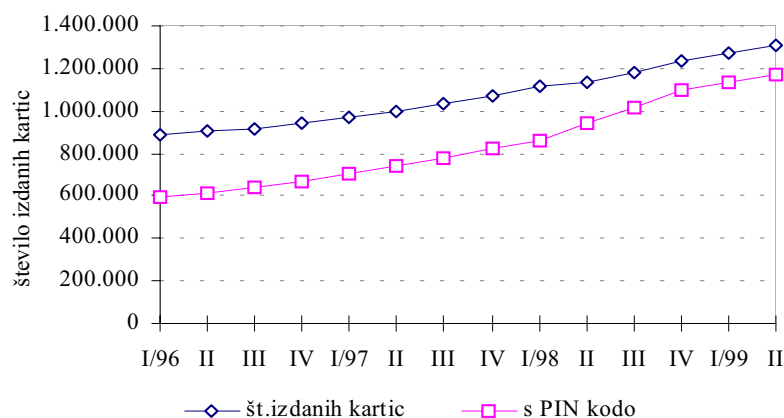
Tabela 15: Čekovne kartice in čeki

Leto/četrletje	Število izdanih čekovnih kartic konec obdobja	s PIN kodo	brez PIN kode	Število vnovčenih čekov v tisočih	Vrednost transakcij v mio SIT
1996	941.158	670.003	271.155	34.196	294.600
1997	1.071.221	821.969	249.252	31.174	290.259
I/98	1.111.832	863.632	248.200	6.728	64.046
II/98	1.136.946	941.032	195.914	6.850	67.229
III/98	1.179.152	1.015.671	163.481	6.582	68.432
IV/98	1.233.343	1.094.894	138.449	6.532	66.943
1998	1.233.343	1.094.894	138.449	26.692	266.650
I/99	1.268.596	1.137.884	130.712	5.819	61.394
II/99	1.308.876	1.170.914	137.962	5.943	65.017

Po četrletjih število izdanih čekovnih kartic narašča, delež kartic s PIN kodo se izrazito povečuje (slika 10). Kartice brez PIN kodo imajo le identifikacijsko funkcijo pri plačevanju s čekovnimi blanketi.

V prvem polletju 1999 je bilo vnovčenih 11,8 milijona čekov občanov, kar je manj kot polovica (44%) vnovčenih čekov v letu 1998. Skupna vrednost vnovčenih čekov je v tem polletju znašala 126 milijard tolarjev.

Slika 10: Število izdanih čekovnih kartic ob koncu četrletij

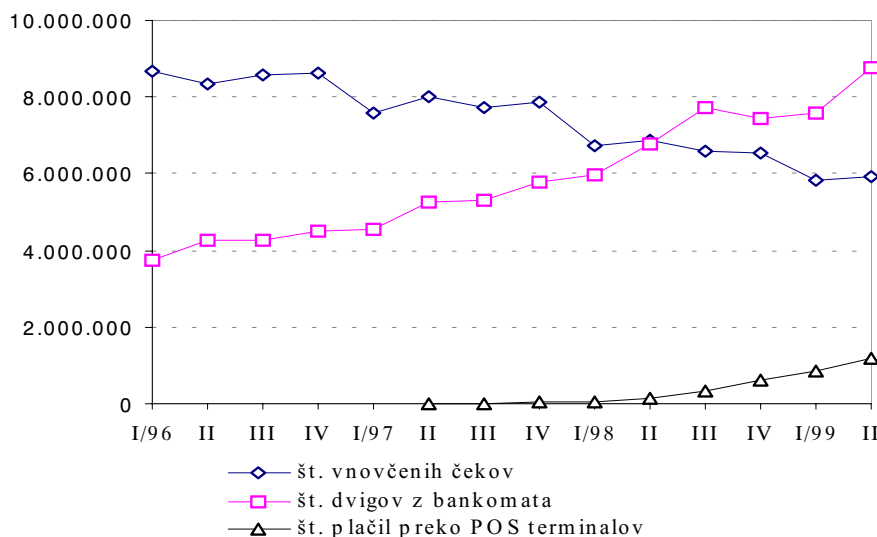

Iz slike 11 so razvidne možnosti uporabe čekovnih kartic s PIN kodo⁴. Poleg identifikacijske funkcije za plačilo s čeki je le-ta vedno bolj v rabi na bančnih avtomatih, poleg tega se čekovna kartica s PIN kodo uporablja kot debetna kartica na prodajnih mestih, opremljenih s POS terminali (sklenitev pogodbe). Ugotavljamo postopno zmanjševanje uporabe čeka;

⁴ Uporaba čekovne kartice na bankomatih in POS terminalih je obravnavana posebej.

izpodrivajo ga sodobnejši načini poravnavanja obveznosti, ki so enostavnejši, hitrejši, varnejši in ugodnejši.

Slika 11: Uporaba čekovnih kartic po četrtletjih⁵

Število zavrnjenih čekov, predvsem zaradi nepravilnega izpolnjevanja čekovnih blanketov, je v prvem polletju leta 1999 znašalo 1.302 čekov in je bilo za 18% večje kot v istem obdobju lani. Skupna vrednost zavrnjenih čekov v obravnavanem obdobju znaša 21.070 tisoč tolarjev.

Tabela 16: Zavrnjeni čeki

Leto/četrtletje	Število zavrnjenih lastnih čekov	Vrednost zavrnjenih čekov v tisoč SIT
1996	4.206	47.656
1997	2.888	35.841
I/98	519	6.508
II/98	585	9.366
III/98	624	7.482
IV/98	607	8.602
1998	2.335	31.958
I/99	694	9.572
II/99	608	11.498

3.2. Tuji potovalni čeki

V prvem polletju 1999 je bilo izdanih 27.408 tujih potovalnih čekov, kar je manj kot tretjina izdanih čekov v letu 1998, saj je zaradi sezonskega vpliva turizma največ prodanih čekov običajno v tretjem četrtletju. Skupna vrednost prodanih čekov v tem polletju je znašala 298 milijonov tolarjev.

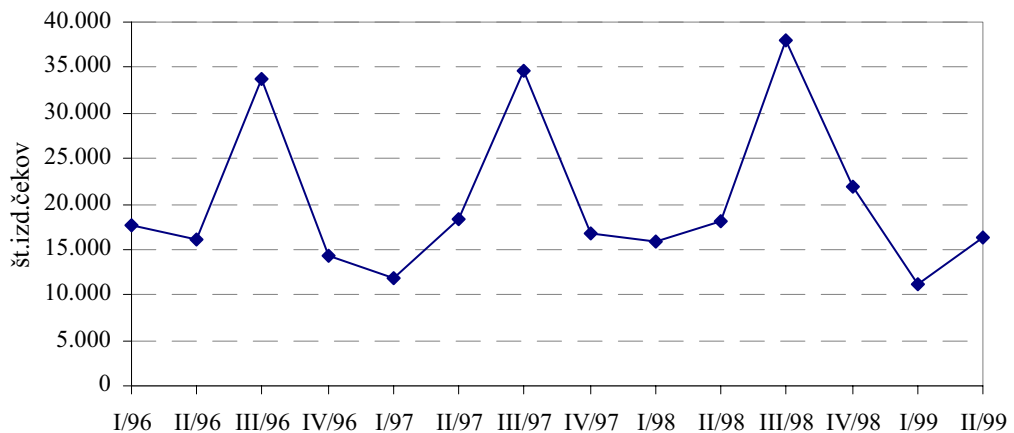
⁵ Pri številu dvigov z bankomatov so zaradi obstoječega načina poročanja vključeni tudi dvigi s plačilnimi karticami – podatek bistveno ne spreminja povednosti prikaza v sliki.

Tabela 17: Izdaja tujih potovalnih čekov

	I/98	II	III	IV	1998	I/99	II
Število izdanih čekov	15.771	18.059	40.817	22.004	96.651	11.190	16.218
Vrednost izdanih čekov v mio SIT	173	183	385	226	968	123	175

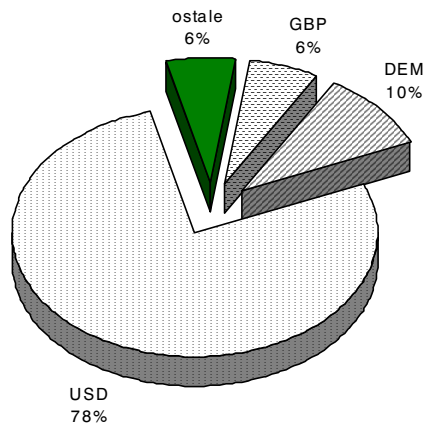
Glede na posamezna četrtletja v letu 1998 je bila izdaja tujih potovalnih čekov v Sloveniji v prvih dveh četrtletjih leta 1999 nekoliko manjša.

Slika 12: Izdaja tujih potovalnih čekov – število izdanih čekov po četrtletjih

Potovalni čeki so sicer varen in zanesljiv plačilni instrument, ki ga imetnik plača vnaprej. Kljub temu na podlagi grafičnega prikaza (slika 12) ugotavljamo sicer sezonsko povečanje izdaje v sezonsko visokih tretjih četrtletjih, izdaje v ostalih četrtletjih v letu pa se zmanjšujejo. Potovalni čeki so uporabni kot nadomestilo gotovine na mnogih prodajnih mestih v svetu (možnost izdaje v različnih valutah) ali pa jih imetniki vnovčijo v turističnih agencijah in bankah in tudi konvertirajo v ustrezno tujo valuto. Ob morebitni izgubi ali kraji potovalnih čekov je imetnik pred zlorabo zaščiten, saj dobi najkasneje v 24 urah po prijavi izgube ali kraje čekov nadomestne čeke.

Slika 13: Valutna struktura tujih potovalnih čekov, izdanih v prvem polletju 1999

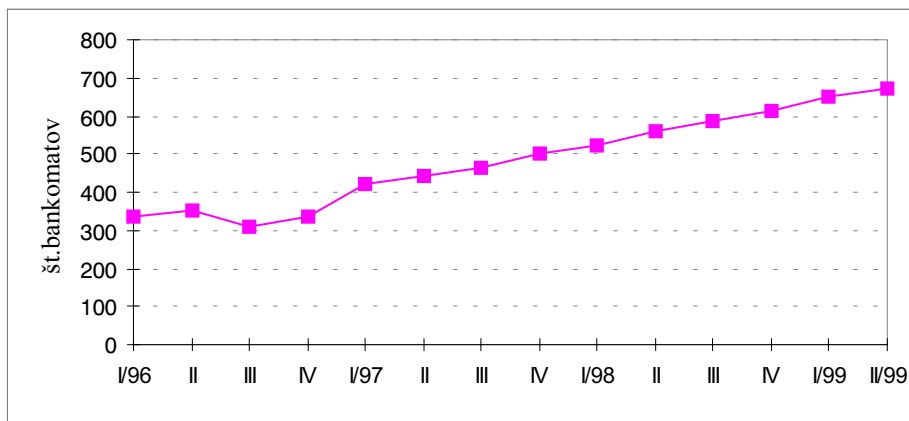

Po apoenski strukturi prodanih čekov prevladujejo čeki z nižjimi vrednostmi apoenov, po valutni strukturi pa ameriški dolar.

4. BANČNI AVTOMATI

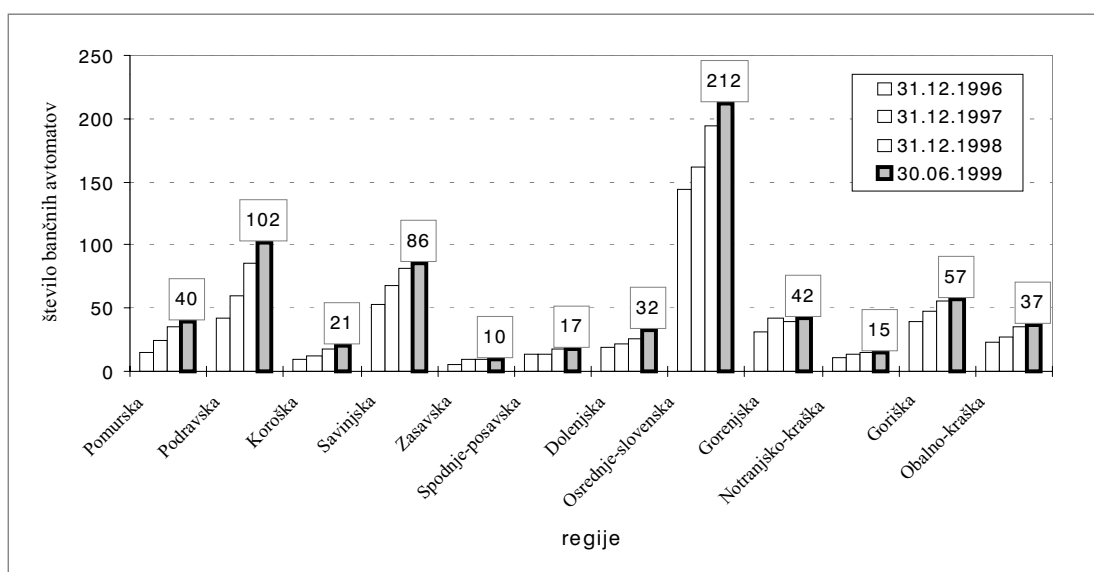
4.1. Mreža bančnih avtomatov

Slika 14: Število bančnih avtomatov po četrletjih

Konec prvega polletja 1999 je v Sloveniji delovalo 672 bančnih avtomatov, kar je 60 več kot konec leta 1998. Večina bančnih avtomatov je namenjena dvigovanju gotovine s čekovnimi karticami, nekaj (8 v okviru mreže Plasis) pa tudi dvigom s plačilnimi karticami Eurocard. Bančni avtomati nudijo še vrsto drugih storitev, vendar jih v prispevku obravnavamo le z vidika dvigovanja gotovine.

Slika 15: Število bančnih avtomatov po regijah

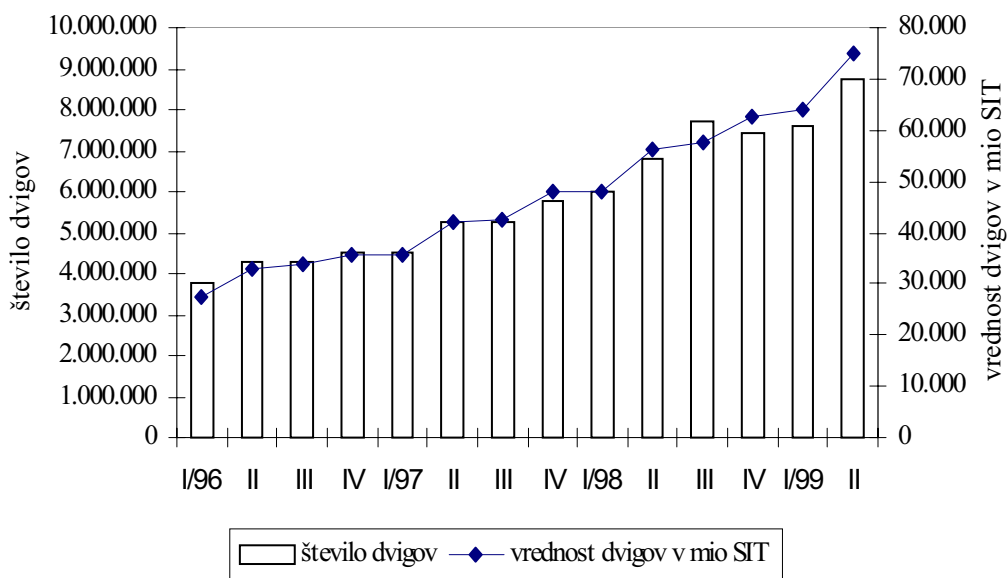
Ob koncu polletja so bili bančni avtomati nameščeni v 231 slovenskih krajih in mestih. Največ bančnih avtomatov, kar tretjina, je nameščenih v osredneslovenski regiji, kjer število

tudi najhitreje narašča. Primerjava števila bančnih avtomatov s številom prebivalstva na dan 31.12.1998 pokaže, da je skupno v Sloveniji na 3.200 prebivalcev en bančni avtomat, oziroma na 10.000 prebivalcev približno 3 bankomati, medtem ko so v osrednjeslovenski regiji na 10.000 prebivalcev skoraj 4 bankomati, v regiji, ki ima po zadnjih podatkih najmanj bančnih avtomatov (zasavska regija) pa odpadeta na 10.000 prebivalcev 2 bančna avtomata.

4.2. Uporaba bančnih avtomatov

Uporaba bančnih avtomatov se po četrtletjih povečuje, tako po številu dvigov kot po vrednosti dvigov. V prvem polletju 1999 smo zabeležili preko 16 milijonov dvigov z bančnih avtomatov, kar predstavlja več kot polovico dvigov v celem letu 1998 oziroma za 7% več kot v preteklem (drugem) polletju 1998. Skupna vrednost dvigov na bančnih avtomatih je v prvem polletju znašala 139 milijard tolarjev. Povprečni znesek dviga na bankomatih se po četrtletjih povečuje; v obravnavanem polletju je znašal 8.505 tolarjev.

Slika 16: Uporaba bančnih avtomatov po četrtletjih

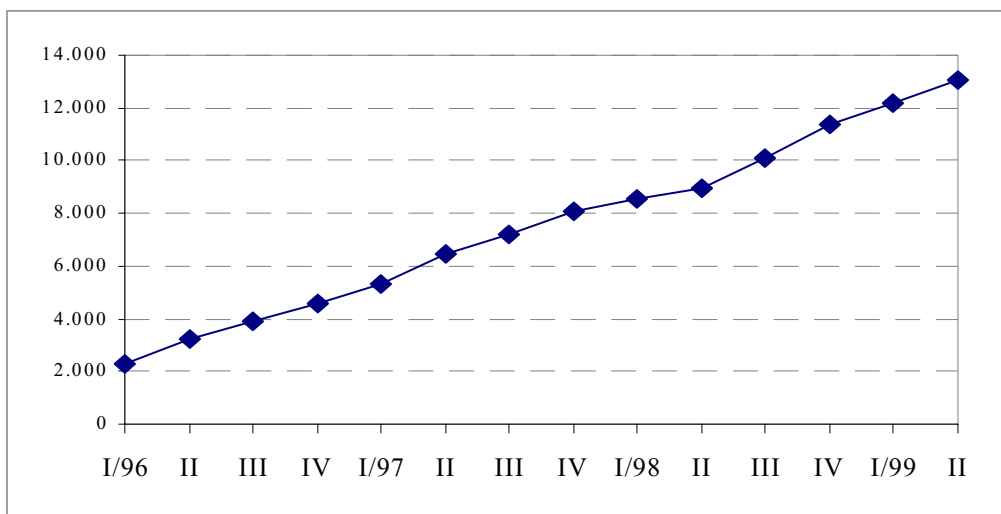
Večina bančnih avtomatov v Sloveniji omogoča (poleg depozitnih in drugih storitev, ki jih v tem prikazu ne obravnavamo) dvig gotovine predvsem s čekovnimi karticami, ki so opremljene s PIN kodo. Velika večina le-teh ima tudi že plačilno funkcijo, so debetne plačilne kartice, kar pomeni, da jih je možno uporabljati tudi na prodajnih mestih, opremljenih z elektronskimi terminali (POS terminali), za plačilo blaga in storitev brez predložitve čekovnih blanketov. Trenutno nobena od slednjih kartic ni uporabna v tujini, ne za plačilo blaga ne za gotovinske dvige v bankah oz. na bankomatih. V tujini lahko na prodajnih mestih, ki te kartice sprejemajo, uporabljamo licenčne plačilne kartice iz skupine Eurocard, Visa, American Express, Diners, in sicer tako za plačilo blaga in storitev, kot za gotovinske dvige v bankah in na bančnih avtomatih, s tem, da so provizije za gotovinske dvige s plačilnimi karticami običajno precej visoke. V Sloveniji gotovinski dvig s karticami Eurocard omogoča osem bankomatom, sicer je s tujimi plačilnimi karticami možno dvigovati gotovino v bankah. V bližnji prihodnosti je predvidena usposobitev vseh bančnih avtomatov v Sloveniji za dvige z večino plačilnih kartic.

5. ELEKTRONSKA PRODAJNA MESTA - POS terminali

5.1. Mreža POS terminalov

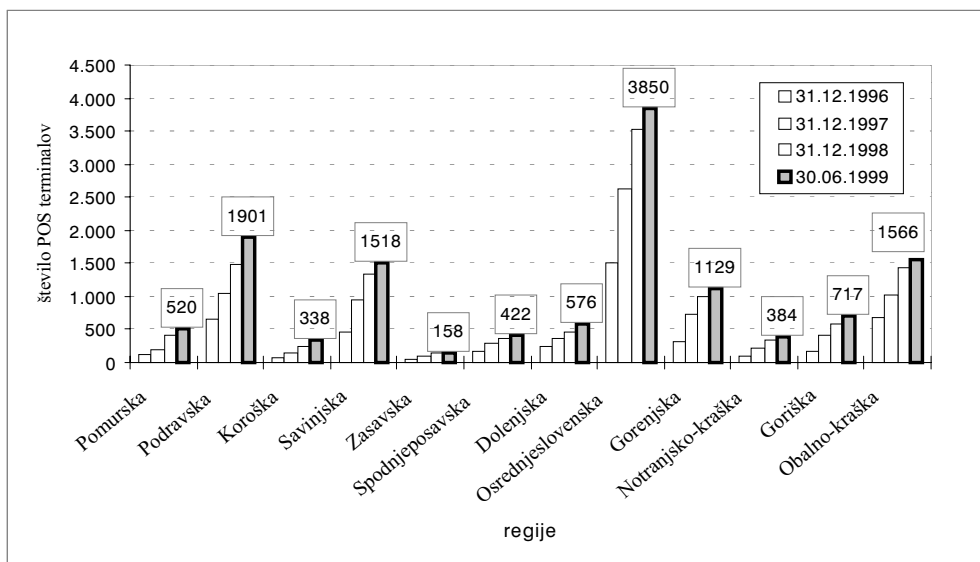
Razvoj mreže elektronskih prodajnih mest – POS terminalov je izrednega pomena z vidika razvoja kartičnega poslovanja. Uporaba elektronskih terminalov, ki posamezno prodajno mesto povežejo neposredno s centri kartičnih sistemov omogoča hitrejše, enostavnejše in varnejše poslovanje s kreditnimi karticami in je predpogoj uporabi debetnih kartic, saj je le prek POS terminalov omogočena direktna (pri nas v roku 1 dne) obremenitev računa kupca.

Slika 17: Število POS terminalov po četrtletjih

V Sloveniji je bilo ob koncu prvega polletja 1999 nameščenih 13.079 elektronskih prodajnih mest; njihovo število se je povečalo za 1.718 novih terminalov, kar je več kot polovica povečanja v preteklem letu. Regionalno največ novih terminalov beležimo v osrednjeslovenski regiji, ki izstopa tudi sicer po številu nameščenih POS terminalov.

Slika 18: Lokacija in število prodajnih mest po regijah (POS terminali) - primerjava po letih

Ob koncu polletja je bilo mogoče z debetnimi karticami poslovati na 11.323 POS terminalih, kar je za 2.900 terminalov več kot konec leta 1998 in predstavlja 87% vseh POS terminalov v Sloveniji.

5.2. Uporaba POS terminalov

Od prvega četrtertletja 1999 dalje spremljamo podatke o uporabi POS terminalov v Sloveniji. Ugotavljamo, da se število transakcij prek teh terminalov povečuje.

Delež opravljenih plačil s kreditnimi karticami prek POS terminalov je v prvem polletju znašal 65% skupnega prometa s kreditnimi karticami. Poslovanje z debetnimi karticami je v celoti vezano na obstoj POS terminalov. Ker je obseg poslovanja z debetnimi karticami v Sloveniji še relativno majhen, je bilo preko 90% skupnega prometa prek POS terminalov opravljenega s kreditnimi karticami.

Tabela 18: Promet prek POS terminalov

Obdobje	kreditne kartice		debetne kartice		skupaj	
	število plačil	vrednost v mio SIT	število plačil	vrednost v mio SIT	število plačil	vrednost v mio SIT
promet s karticami I-II/99	21.252.671	104.400	2.033.036	11.091	23.285.707	115.491
promet s karticami prek POS terminalov I-II/99, od tega:						
obdobje I/99	13.824.982	78.277	2.033.036	11.091	15.858.018	89.368
obdobje II/99	6.651.201	36.009	850.567	4.460	7.501.768	40.469
	7.173.781	42.268	1.182.469	6.631	8.356.250	48.899
delež prometa s karticami prek POS terminalov, I-II/99	65%	75%	100%	100%	68%	77%

VIRI IN LITERATURA:

Poročila na osnovi Sklepa o pošiljanju podatkov o uporabi sodobnih plačilnih instrumentov, Ur. list RS št. 73/95

Cards International, A Lafferty Group Publication, 1998, 1999 različne številke

European Card Review, 1998, 1999 različne številke